

PLANTKUNDE UIT DE OUDE DOOS.

(Vervolg en slot van blz. 79).

OK van Gallen die op den Buekken-boom voorkomen vertelt hij iets vreemds n.l. »mids op 't blad wast gemeenlijk een spits Beezigtje of Koegeltje, lijftijk van aanzien, als een schoon, roodachtig Appeltje. — 't Loof is, in de eerste, geel-groen en wordt, met de tijd hard-groen, en zoo de daauw, die de Duytscher de Millau reegen noemt en in Gras- en Bloeymaand vernoomen wordt, op de aavregtze zijde des blads valt, zoo verandere de gevalle druppe in kleene, rood-groene en holle pilletjes, daar wormtjes uyt voortkoomen.«

Bij den Zwartten Poopulier geeft Gabbema ons een al heel oude methode voor 't kweken van zwammen, ontleend aan Dioscorides (Lib. I., cap. XCII), die zegt, dat:

„— als me de bast van de Witte en Zwartte Poopulaar, in kleene stukjes snijt en in welgedongde voortjes graaft, te allen tijde des jaars, eetbare Kampernoellen, gezegt Duyvels. brooden, Poddestoelen, bij den Duytschen Piffierlingen en Schwammen zal uytleeveren. Andere houwen de boom tot de grond af en begietten de struyk met warm waatter, daar eenig heef-deeg ingesmolten is en dan zullen binnen 4 daagen goede Kampernoellen voortkoomen; of, men strooyt asche van gebrand Poopulier-hout op de grond en giet er waatter oover.“

Katjesbloei is voor G. nog iets heel geheimzinnigs; dit is ons reeds gebleken bij de Ookker-Nootte. Ook bij de Boeken vallen volgens hem de katjes af. Niet aldus bij de Elzen waar ze blijvend zijn, doch ze:

„worden hard en in één gedrongen, van aanzien als Moerbeezijen, wyl heure schubben digt in een sluytten. En dit is heur vrugt, die teegens de Herbst heure schelferen oopent en zaayt het zwart-geele zaad, dat er uytvalt, zichzelf en brengt jonge voort.“

Hier had men dus nog niet 't verschil van de ♂ en ♀ katjes, die op denzelfden boom voorkomen, opgemerkt. Tusschen twee haakjes, ik heb dit jaar aan een Els (*A. glutinosa*) een tweeslachtig katje gevonden, 't bovenste deel was mannelijk, 't onderste vrouwelijk. Komt dit dikwijls voor? Van de Haazelaar-katjes zegt Gabbema o.a.: „Daar zijn, die geschreven hebben, dat de Haazelaar niet bloeyt, maar dat tot voorspel van de bloem eenige kattaartjes voortbrengt, 't welk maar een onnut aanwas is, volgens van Ravelingen, die zegt, gelijk ook de waarheid is. Deeze staartjes vallen af, heel vroeg, eer noch de blaaden heur vertoonen, en naa die tijd speurt men niet de minste blijk der zelfde, dan de regte (!) bloem van de Haazelaar, zegt dien zelfden Heer, spruyt uyt het stompe top van de botzelen der blaaden en is vergaadt van veele haar wijze draadtjes, zamengehoopt; zoo klein en digt bij een staande, dat m'er naauw op letten moet, eer men ze kennen en onderscheyden kan. En zijn eerst blijpaars roodachtig van verwe, daar naa donkker paars, de vingeren of papier ook die kleur geevende, als men ze aanraakt, of papier daarmee bestrijkt.“

— Wij hooren in de laatste jaren van tijd tot tijd weer eens iets over 't opsporen van water in den grond door middel van de hazelroede. Die werd ook wel anders gebruikt, „waar of de werkken van Agricola koonen nagezien worden“, n.l.:

„De eervaarenheyd der Berg-wekkers heeft uytgevonden, dat er zoodaanig eene onderlinge trek is tuszen de Haazelaar en mineraalen of Mijnstoffen, dat zoo me een staf der zelfde, regt oover ende, door de Bergen en plaatzen, daar de mijn-stoffen in de aarde schuylen, draagt aanstond zich krachtelijk neederwaart zal buygen; daar op andere plaatzen, haar regten stand houwd, ten aanwijzinge, dat die stoffen daar verborgen zijn.“

Nogal dikwijls wordt een plantensoort verdeeld in Mannetje en Wijfje; soms ten onrechte zooals bij den Hulst, waarvan Gabbema o.a. schrijft:

„'t Wijfje is zonder stijkels, gelijk ze in Drentte gevonden wordt.“ Geen woord echter

over 't feit, dat men dikwijls aan 't zelfde exemplaar gewapende en ongewapende bladeren ziet.

Maar van de Daadel-boom verhaalde Aristoteles reeds, dat:

„Als me de *blaaden* of *tak* van 't Mannetje het Wijfje bijvoegt, heur vrugt zal rijppen en niet afvallen. 't Onderscheyd derzelfde bestaat hierin, dat de Blaaden van het Mannetje eerder botten en kleiner zijn dan van 't Wijfje. Ingevalle de wind *de reuk* van 't Mannetje tot het Wijfje vervoert hebbe, zoo rijpt heur vrugt. Theophrastus telt de Palm onder die boomen, die heur vrugt koonen verliezen. Heur vereeniging of weederzijdsche vermenging geschied aldus. Als 't Mannetje bloeyt, snijd me de Kookker af, daar de bloemen aanstonds koomen uyt te puylen en schud de ruygte, de bloem en 't stof, dat bevat, op de vrugt van 't Wijfje, waardoor zoo *gemoedigt* word, dat heur vrugt niet verwerpt, maar alle behout!” Wie heeft niet eens gehoord van de riksjamannen in Oost-Azië? Men verhaalt wel, dat deze hun milt laten uitsnijden, maar men kan er veel gemakkelijker afkomen. Recept: „'t Zaad of Beezijen van Mammekenskruyd (*Lonicera*), droogt me in de schaaduwe en maakt er kokkjes af, deeze in witte wijn gesmolten weezende en een vierendeel loodts veertig daagen achter een, daar af, met wijn gedronkken, maakken de Milte klein en doen ze verteeren.” Er staan verder talloze recepten in Gabbema's werk, maar veelal zeer onsmakelijk.

Hij geeft ook vele nuttige wenken, b.v. bij de Heydde over het slapen:

„De Bewooneren van zommige Eylanden onder Schotland pleegen bedden of slaapsteeden van Heydde te maken, de worttelen onder- en de blaaden boven-waarts voegende, dat zij schijnen, zoo zagt als Pluymen te wezen en vrij gezonder dan bedden van zwaanendons vermids de Heydde uyt eygen aard alle oovertollige vogtigheid verteert, en de zeenuwen, die met vogtigheid beladen zijn, versterkt, derwijze, dat die geene, die 's aavonds gansch mat en afgeslooft, op deeze bedden waaren gaan slaapen, 's mergens kloek en fris weeder opstonden.”

Verder staat nog bij de Heydde: „De bloemtjes verzwinden zonder vrugt of zaad naa te laatten.” Hoe de Heide zich dan wel zou voortplanten wordt niet vermeld; misschien ontstaat ze wel uit niets, want dat komt meer voor, zoo b.v. bij *Fumaria* of »Eerdrook«, want:

„Dit kruyd wast van een groove, vette vogtige, dampige rookkinge en donst der aarde-hoewel meede van zaad(!), ter plaatze daar het neder valt.»

Wij weten, dat katten door sommige planten sterk worden aangetrokken, maar wat voor genot of voordeel heeft poes daarvan?

Gabbema zegt o.a. bij de Valeriaan: »In 't Hoogduytsch Katzen-kraut, doordien de katten deeze worttel gaarne ruykken en heur oogen daar meede sterkken.»

En bij Nepte of Nippe (Kattenkruid, *Nepeta*) lezen wij: »Dit zeyt'er Lobel af, zeer lustig is het om te zien, als de Katte dat heeft gerooken, zij gaat het omhelzen, troetelen, loopt af en aan; als zij 't nu al spelende, lange met keur klauwen gewreven heeft, eet zij, met wonderbaare grimmaszen de heele plant op, maar greetiger, als die uyt de velden gebragt in de Hooven verplant is, want is malscher en niet zoo sterk van reuk.»

Een ander verschijnsel, dat de meeste lezers wel eens opgevallen zal zijn, is het op verschillende planten voorkomen van schuimhoopjes, waarin een klein diertje leeft. Dit insect *Philaenus spumarius* L., 't Schuimbeestje, leeft in zijn op speeksel gelijkende vloeibare uitwerpselen. Hieraan zou nu de Koekoeksbloem haar naam te danken hebben, want »men is in die waan, dat de naam *flos Coccycis* is afkomstig van dien bekenden voogel *Coccyx*, vermids de steel met heur spoegzel zoude bezoedelen, want de steelen hebben veeltijds, zulk wit schuym omtrent de knokkelen, waar uyt dit gemeen gevoelen schijnt herkomstig.» De Koekoeksbloem moet ook een goed middel tegen Schorpioenen zijn, want de: „bloemtjes voor de Schorpioenen geworpen maakte magteloos en traag, zulkx, dat zij niemand koonen hinderen”.

Het oude Latijnsche rozenraadsel geeft Gabbema in eenigszins anderne vorm dan Heimans in zijn: »Wandelen en Waarnemen«, maar de inhoud komt natuurlijk op 't zelfde neer. Er staat: »Sunt quini fratres, sub eodem tempore nati.

Sunt duo barbati, duo sunt barba absque creati.

Unus habet barbam, sed tantum dimidiatam.

»Tot slot een mooie beschrijving van de Passiebloem:

»Geeft bloemen (die de naam draagen naa Kristuslijden); diens ommetrek de Roozen overtreft; spruytten, die onder groenachtig, en booven blaauw-purrerleurig zijn, waarop veele kronkelende draadtjes, in 't ronde uytgespreyd, eeven als de stralen van de zonne verbeeld worden, verschijnen, die in 't midden en ommetrek, inwaart en uytwaart, met een blaauw-purpere, lazure kleur blinkken, met stipkens, vermengd met rood en wit, booven de gewoone schoonheyd der natuyre, als om de opperwaardigheyd met elkandere dingende. Dat bleekke pilaartje, dat zich in 't midden van de bloem opdoet, word booven in 5 deelen doorsneden, die zich krommende naa de kantten uytrekken; yder deel heeft yets lichaamlijk, dat geelachtig is, en de gedaante van een sponge vertoont, met een geel stof bestooven. In 't midde van het pilaartje is eene rondte, die de gedaante eener eertte heeft, die geel ten witten is; waarop 3 spijkers staan, meede bleekgeel met kleene en purperverwige stipkens onderscheyden en neerwaarts omgekromt, als de armen des Pylaars.

Alle bloemen gaan oopen de derde uyre naa zons opgang en sluytten een weynig voor 't ondergaan der zelfde, opdat het gieraad heurer gedaante niet te zeer ten toon worde gestelt.

Leeuwarden.

G. A. POSTHUMA.

VRAGEN EN KORTE MEDEDEELINGEN.

Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Vogels. — De jaarlijksche Algemeene Vergadering der Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Vogels zal plaats hebben op Donderdag 6 Juli a. s. in het Administratie-gebouw der Rotterdamsche Diergaarde te Rotterdam, des namiddags te twee uur. Het vierde punt der agenda vermeldt: „Wat verder ter tafel komt“. Zoo iets kan meêvallen o. a. zou het wel zeer wenschelijk zijn, dat de bezoekers der vergadering elkander en het Bestuur eens konden inlichten omtrent de naleving en uitwerking der Vogelwet in deze merkwaardige tijden. Gaarne wekken wij daarom onze lezers op, om die vergadering bij te wonen. Wie wat te vertellen heeft, maar niet komen kan, zende zijn opmerkingen bijtijds aan den Secretaris der Vereeniging, Prof. A. E. Swaen te Amsterdam. T.

BOEKBEOORDEELING.

Een heerlijk boek voor jongens. — De Nederlandsche Mieren en haar Gasten, door H. Schmitz. Een mierenboek zou men het kunnen noemen. Maar niet in denzelfden zin als van een keverboek, of een vlinderboek. Het is *geen* boek, waarin men alle mieren van Nederland, of van Europa, afgebeeld en beschreven vindt, of ermee kan determineeren. O neen! Het is een boek, dat het leven der vlijtige dwergen beschrijft, een werkje, dat boeit van het begin tot het eind!

Ik heb het gelezen en ervan genoten, zooals alleen een natuurliefhebber genieten kan! Wat mij vooral boeide, dat zijn de geleidelijke opeenvolging der verschillende onderwerpen, de gemakkelijk te volgen verhaaltrant, de heerlijke humor en de pakkende scènes.

Eerst krijgen we eene beschrijving der gemakkelijk te vervaardigen kunstnesten; dan wordt ons verteld, hoe we die bevolken moeten en hoe zij dan voor ons een bron zijn van studie en genot. Daarna worden van de in ons land voorkomende voornaamste soorten beschreven: het uiterlijk, de inwendige bouw, de nestbouw, haar onderlinge gedragingen en hare verhoudingen tegenover hare verschillende gasten, haar zorg voor het kroost, enz. enz., na elke beschreven soort gevolgd door een overzicht der bij die soort waargenomen gasten.

Aan het eind vinden we nog een hoofdstuk over de verspreiding der mieren, haar systematiek, haar zieleleven, instinkt, of verstand.